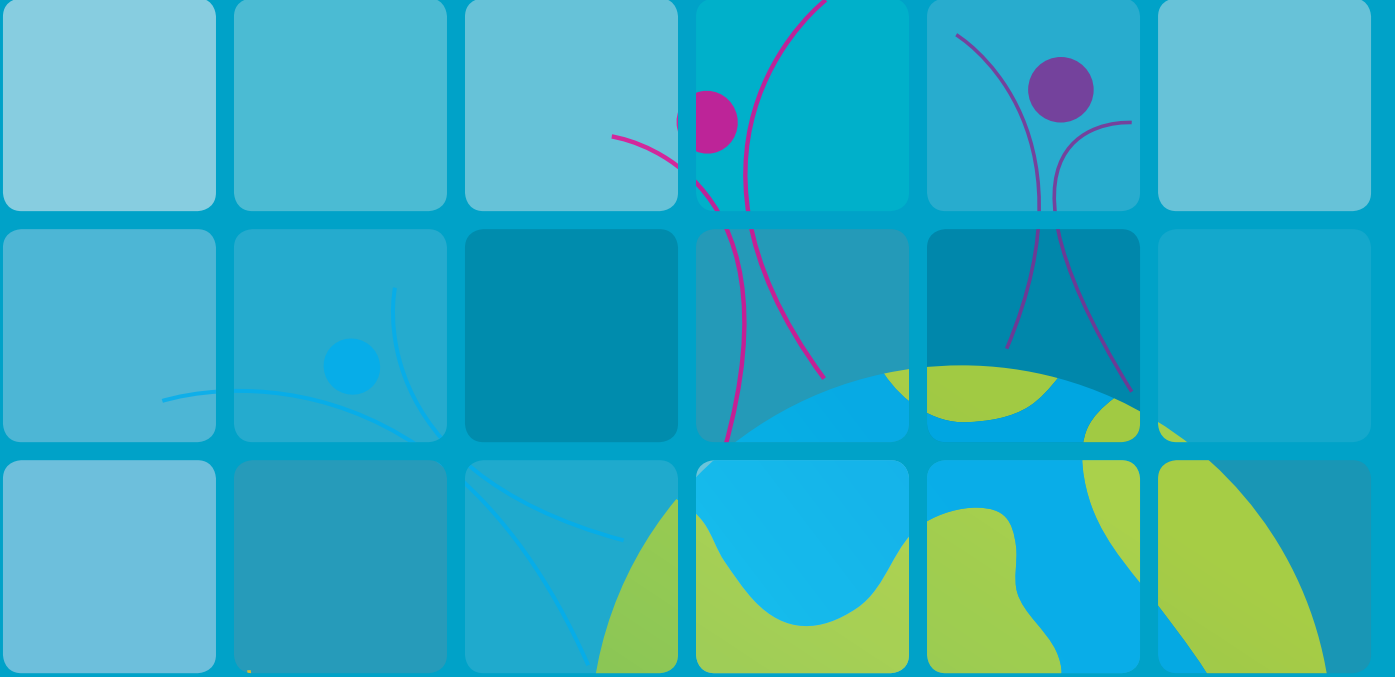

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

**İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI
(İlkokul 4. Sınıf)**

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI
(İlkokul 4. Sınıf)**

İÇİNDEKİLER

ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN TEMEL FELSEFESİ	3
ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN GENEL AMAÇLARI	6
ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA TEMEL BECERİLER	6
ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA DEĞERLER EĞİTİMİ	8
ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI	9
ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA REHBERLİK	11
ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR.....	12
ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI	12
ÜNİTELER VE KAZANIMLAR	15
Ünite 1. İnsan Olmak.....	15
Ünite 2. Hak, Özgürlük ve Sorumluluk	15
Ünite 3. Adalet ve Eşitlik.....	16
Ünite 4. Uzlaşma	17
Ünite 5. Kurallar.....	17
Ünite 6. Birlikte Yaşama	18

ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN TEMEL FELSEFESİ

Eğitim, bireyin içerisine doğduğu millî, manevi ve kültürel değerler başta olmak üzere, yetenek, beceri, tutum, estetik duyarlılık gibi davranışlar kazanılmasını içeren bir süreçtir. Bir eğitim sistemini oluşturan temel öğelerin başında öğretim programı gelmektedir. Dolayısıyla eğitimde reform çalışmaları öğretim programları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Her öğretim programı da bir eğitim felsefesi üzerine inşa edilmektedir. Eğitime ilişkin herhangi bir sistem tasarımı, analizi veya dönüşümü öncelikle sistemin kurulacağı felsefi zeminin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Eğitim hedefleri, eğitim felsefesi ve öğretim programları arasındaki bu güçlü ilişki, bütünsel tutarlılık açısından önem arz etmektedir.

Hem öğrenmenin hem de felsefenin “merak”la başladığına yönelik görüş geçmişten günümüze değerinden bir şey yitirmemiştir. Bireyi “öğrenme”ye yönlendirecek en önemli güç bu “merak” duygusudur. Çünkü öğrenme soru sormak, sorularına cevap almak, cevap alınamayan sorulara cevap bulmaya çalışmakla başlar; öğrenen birey ayırt etmeyi ve ardından bir araya getirmeyi öğrenir. Böylece hem kendisini hem de içinde bulunduğu dünyayı, yeniden inşa etme kaygısını ve cesaretini kazanır. Benzer şekilde epistemolojik, sosyolojik ve estetik açılardan “iyi”, “doğru” ve “güzel” kavramları da öğrencinin müreffeh bir toplumu oluşturan mutlu bir birey hâline gelmesinde önemli yer tutmaktadır. Öyle ki bu kavramlar, ayrı ayrı ele alındıklarında bütün bir insan yaşamının gerekliliklerine karşılık gelecek derinliğe ve içeriğe sahiptirler. Nitelikli ve hedefi hayata dönük bir eğitim, “iyi”, “doğru” ve “güzel” kavramlarını temel almalıdır.

Eğitim süreci ile kazanılan beceriler, bireylerin yaşam standartlarının gelişmesine önemli katkılarda bulunurken ülkelerin küresel rekabet kapasitelerine ve demokratik gelişimlerine önemli katkıda bulunmaktadır. Günümüzün sosyal ve ekonomik koşullarında etkin rol oynayabilecek bireyler yetiştirebilmek, ülkelerin uluslararası alanda rekabet edebilirliği ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bu durum ülkeleri sorumluluk sahibi, eleştirel, inovatif düşünebilen, problem çözme ve karar verme becerileri yüksek bireyler yetiştirmeye imkân sağlayacak bir eğitim modeli arayışına yönlendirmektedir. Bu doğrultuda, yeni öğretim programlarında işbirlikçi öğrenme, tecrübe ederek öğrenme, sosyal öğrenme gibi yenilikçi öğrenme kuramları üzerinden ulaşılmak istenen eleştirel ve inovatif düşünme gibi birtakım önemli beceriler vardır.

İş birliğine dayalı öğrenme, iş birliğine ve iletişime dayanır. Bireyin, verilen bilgiyi alan konumundan sıyrılıp soruşturan, sorgulayan role yönelmesini; her katılımcının düşüncelerine saygı duyulduğunun farkına varmasını sağlar. Farklılıklara saygı gösterilmesine, farklılıkların zenginlik olarak algılanmasına, düşüncelerin daha rahat paylaşılmasına ve nihayetinde yeni fikirlerin oluşmasına ortam hazırlar. Bu bağlamda öğretim programları; bireyi topluma, toplumu da bireye feda etmeyen, kişi hak ve hürriyetine saygılı, uzlaşmacı bireyler yetiştirmek üzerine temellendirilmiştir. Bu anlayışla bireyin sahip olduğu tüm yeterlilikleri potansiyeli ölçüsünde mümkün olduğu kadar geliştirmesine fırsat verecek; bireyin aklını ve duygularını sağlıklı şekilde işletebilmesi için gerekli olan bilgi, beceri ve anlayışı kazandırabilecek bir tasarım dikkate alınmıştır.

Sosyal beceriler başkaları ve çevreyle olumlu etkileşimi destekleyen davranışlardır. Bu beceriler içerisinde başkalarının duygularını anlama, grup etkinliklerinde yer alma, cömertlik, yardımseverlik, başkalarıyla iletişimde bulunma, müzakere etme ve sorun çözme yer alır. Bunun yanında, sosyal becerilerin gelişimi iş yaşamı ile ilişkili beceriler için de ciddi bir temel oluşturmaktadır. Burada önemli olan, kendisiyle ve toplumuyla uyum içinde olan, sorumluluklarını bilen ve gereğini yerine getirebilen, bir yandan millî, diğer yandan da evrensel değerleri içselleştirmiş öz güven sahibi bireyler yetiştirmektir.

Eleştirel düşünme yeni fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar. Ayrıca birey, düşüncelerini argümanlar ortaya koyarak savunduğu için bu savunma, düşüncelerin tekrar değerlendirilmesine de olanak tanır. Bu terim, yaratıcı, eleştirel, üretken düşünme ile birlikte ele alınmalıdır ve bu terimler, problem çözmenin en önemli aşaması olan fikirlerin ve kavramların eleştirel değerlendirilmesi ve bunun bir sonucu olarak fikir üretimi aşamasına ulaşmayı sağlar. Öğretim programlarında bu düşünce biçimini içselleştiren, analitik ve yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesine izin veren bir yolla hayati tecrübeyi zenginleştirmeye, tarihsel birikimi tanımaya ve onu yeniden üretebilmenin yollarını bulmaya önem verilmiştir. Bunun için de hayatın her alanında uygulanabilecek eleştirel sorgulama niteliğine sahip olmanın birey için olduğu kadar, toplumsal yapı için de önemli olduğu, bireylerin böyle bir niteliğe sahip olmasının toplumun gelişmesi ve devamlılığı açısından değer taşıdığı düşüncesi hâkim kılınmıştır.

İnovatif düşünme becerisi yeni kavrayışlara, özgün yaklaşımlara, yeni bakış açlarına, bir şeylerin anlaşılması ve kavranmasında yepyeni yollara öncülük eden bir düşünme biçimidir. Genel olarak inovatif düşünmenin geliştirilmesinde önemli olan, bireylerin fikir üretimini sağlayacak tekniklerin kullanılması, farklı fikirlerin ortaya atılması, fikir üretimine, hayal gücüne, düşünme becerilerinin geliştirilmesine dayalı eğitimin sağlanabilmesidir.

Günümüz eğitim anlayışı öğrencinin bilgi düzeyinin değerlendirilmesinden ziyade, bilginin birey için anlamlı ve yaşantısal hâle getirilmesi esasına dayanmaktadır. Eğitim felsefesinde yaşanan bu değişim, eğitim sistemlerinin yeniden düzenlenmesini, kapsamlı ve sürdürülebilir müdahalelerle sürekli olarak yenilenmesini zorunlu kılmakta, hatta bu güncelleme ve geliştirme çalışmalarının, eğitimin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesine neden olmaktadır. Öğretim programlarında doğa bilinciyle desteklenen bir çevre anlayışına sahip öğrencilerin yetiştirilmesiyle beraber, öğrenmenin sadece okul mekânları veya sınıflarla sınırlı olmadığı, bütün hayatı kapsadığı fikrini temele alan, öğrenilenlerin günlük hayatta kullanılabilmesinin yolunu açan bir yaklaşım dikkate alınmıştır.

Estetik duyarlılık ve estetik eğitimi “estetik yargının bir bilgi yargısı değil, bir beğeni yargısı olduğu” bilinci ile hareket ederek öğrencinin güzel nesneye dair duyularını geliştirmeyi ve duygularını ifade edebilmesini amaçlar. Bu yeni yaklaşım ile estetik eğitimin alanı duygular olarak tarif edilmiştir. Bu eğitim aracılığıyla öğrencinin hayal gücünün geliştirilmesi ve öğrencinin hayal gücü ile yaklaştığı güzel nesneye dair hissettiği duyguları öz güvenle ifade edebilmesi beklenmektedir. Estetik eğitiminin programa işlenmesinde hedef; fikirlerini, beğenilerini sunabilen, eğlenerek ve ilgi alanlarını geliştirerek öğrenen, yüksek motivasyonlu, eleştirel düşünme becerileri gelişmiş, mutlu, estetik değerlere uzak olmayan, estetik hazzın izini süren, belirli bir güzellik algısına sahip, estetik bakış edinebilmiş, hayata eleştirel tavır alabilen, kendi hayal gücünü ortaya koyabilen, hayatın tek yönlü işleyişini kendi tasarımları ile zenginleştiren bireyler yetiştirmektir. Estetik eğitim ile öğrencinin derin fark etme kabiliyeti gelişir. Öğrenci, bir sanat eseri ya da başka bir inceleme nesnesindeki detayları oluşturan farklı bileşenleri, bu eserlerle kurduğu sürekli ilişki vasıtasıyla, tanımlamayı ve açık bir şekilde dile getirmeyi öğrenir. Estetik eğitimi yoluyla birey, sanat eserlerini duygular yoluyla olduğu kadar duygular aracılığıyla da deneyimlediği için somutlaştırma yeteneği gelişir.

Bu sayede birey farklı duyguların farklı şekillerde anlatılabileceğini kavradığı için bir duygunun, bir durumun ne şekilde anlatılabileceğine dair görüşleri gelişir. Benzer şekilde ifade yeteneği gelişen öğrenci olayların başka şekillerde ele alınabileceğini bilerek farklı olasılıkları sorgular. Birçok farklı olgu ile etkileşim hâlinde olan birey, bu nesnelere arasında ya da bilgi, deneyim ve metinler arasında bağlantılar kurabilir. Öğretim programlarında niçin var ettiğimizi ve nasıl gerçekleştirdiğimizi bilmediğimiz bir güzellik ortaya koyma yerine, yapılan her estetik davranışın veya ürünün daima bir ölçü ve hesap ile meydana getirildiği düşüncesiyle sürdürülebilir bir estetik anlayışı öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. Yemek kaşığından çesmeye, kuş yuvasından kapıya kadar hayatı, en ince ayrıntısına varana dek, süsleme hassasiyeti taşıyan bir geleneğin bu imkânlarının tekrar ortaya çıkarılması beklentisiyle hareket edilmiştir.

Öğretim programlarında öğrencilerin duygusal, zihinsel ve sosyal yeteneklerini mümkün olduğu kadar eş ölçüde geliştirmelerine imkân verilmiştir. Ayrıca eşitlik, adalet kavramları üzerinde yoğun olarak durulmuş; duyguları dile getirme, düşüncelerini öz güvenle ifade edebilme, öneride bulunma ya da bir fikri reddedebilme hakları da düzeylerine uygun şekilde eğitimin parçası hâline getirilmeye çalışılmıştır.

Geleceğe ışık tutmada önemli bir yeri olan tarih bilgisi ve bilincinin öğrencilere doğru bir şekilde kazandırılması için tarihin kompleksiz bir şekilde aktarılabilmesi; fakat diğer taraftan da tarihin öznesi olmuş milletimizin büyük tarihsel başarılarının da göz ardı edilmemesi üzerine eleştirel bir tarih felsefesi gözetilmiştir.

Genel olarak sanatsal, edebî ve kültürel çalışmalar öğrencilerin düzeylerine uygun şekilde eğitime dâhil edilmiştir. Tarihi boyunca değişik medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlerin en gözde eserlerini hâlâ muhafaza etmekte olan bir ülke olarak bu kültürel varlıkların ancak bilgili ve yaşadığı döneme de belirli bir tarih bilinciyle bakabilen bireylerin yetişmesiyle gelecek nesillere aktarılabilmesi düşüncesi gözetilmiştir. Aynı zamanda kendi çağının tanığı olarak insanın, sahip olduğu kültürün dışında farklı kültürlerin özelliklerini ve niteliklerini de öğrenmesi gerektiği, bunun hem kendi kültürümüz açısından hem de genel olarak dünya kültür tarihinin korunması açısından önem taşıdığı düşüncesi dikkate alınmıştır.

Sonuç olarak öğretim programlarında “birey” olmanın aynı zamanda çok daha geniş bir “dünya ailesi”ne ait olmak olduğunun bilincine varacak, yaşadığı topluma ve ülkesine, toprağına samimi bir hisle bağ kuracak, bilim ve teknolojiyi etkin şekilde kullanarak ve gerekli teknik bilgi, birikim, beceri ve yeterliliklere sahip kuşaklar yetiştirmek hedeflenmiştir. Farklı disiplinlerin bir arada olduğu ama nihayetinde sadece bu disiplinlerin toplamından ibaret olmadığı, kendi niteliklerini taşıyan bir “bütün”e sahip ve aynı zamanda disiplinler arası etkileşimin açık olduğu bir yaklaşımla sadece hedefi değil, yolu da inşa eden bir içerikle öğretim programları hazırlanmıştır.

İnsanı insan yapan onun değerleridir. İnsan değer atfeden, değer üreten ve değer gören bir varlıktır. Değerler insana hayat verir. Değerler, tercihler ve kararlar için temel dayanaklardır. İnsanların tercih ve kararlarında adil olmaları onların erdemli olmalarını sağlar. Toplumsal bir varlık olan insan; kimi zaman kendisi, kimi zaman diğerleri, kimi zaman da toplumun ve doğanın bütünüyle ilgili kararlar verir. Özel anlamda toplum, genel anlamda insanlık “biz” bilincinin en genel ifadesidir. İnsanın kararlarında “biz”i hesaba katarak davranması bir zorunluluktur. Adalet ancak hakkın hak sahibine teslim edilmesi ile sağlanır. Bu nedenle insanın kendisini, diğerlerini ve toplumu bir arada düşünmesi gerekir. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı; insan haklarının korunmasını içtenlikle isteyen, bunun nasıl yapılabileceğini bilen ve yaşadığı durumlarda kendisini, diğerlerini ve “bizim olanı” koruma yolunu bilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 1. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Temel Yaklaşımı

Ünite ve kazanımların yapılandırılmasında insanı merkeze alarak “yaşama hakkı ve beden bütünlüğü”, “hak”, “özgürlük”, “sorumluluk”, “adalet”, “eşitlik”, “uzlaşma”, “yurttaşlık”, “birlikte yaşama”, “farklılıklara saygı”, “hukukun üstünlüğü” gibi kavramlar genel çerçeveyi oluşturmuştur.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı bu genel çerçeveyi işe koşmak için alanın temel kavram, konu ve sorunlarını eleştirel ve iş birliğine dayalı bir şekilde ele almaktadır. Program aynı zamanda öğrencilerin bu temel kavram, konu ve sorunlar üzerine düşünerek onların sosyal becerilerini geliştirmeyi, bunları tecrübe ederek hayat ile bütünleştirmelerini öngörmektedir. Bununla birlikte temel kavramların daha derinlemesine ele alınmasını sağlayarak bilginin birey için anlamlı ve yaşantısal hâle gelmesini hedeflemektedir.

Bu temel felsefe ışığında Öğretim Programı, bilgi, beceri, tutum, yeterlilik ve değerleri insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi bağlamında ele almaktadır. Böylece öğrenci değişime ve gelişime ayak uydurabilen, kendisinin ve toplumun maddi ve manevi yaşam standartlarını arttıran, demokratik kültürü benimsemiş ve ona katkı sağlayan bir birey olarak kendisini var edecektir.

ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN GENEL AMAÇLARI

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğrencilere kavramsal bilginin öğretilmesinin yanında insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile ilgili temel değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Dersin bir diğer amacı da öğrencilerin bu bilgi ve değerleri bir yaşam biçimi ve kültür hâline getirmelerini sağlamaktır.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda;

- İnsani değerleri benimseyen,
- Hak, özgürlük ve sorumluluk bakımlarından çocuk olmanın ayrıcalıklarını keşfeden,
- Hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için sorumluluk üstlenen,
- İnsan hakları ve demokrasi kültürünün geliştirilmesi için adaleti ve eşitliği gözeten,
- İş birliğine ve bilgiye dayalı demokratik karar alma süreçlerine katılan,
- Ortak yaşama ilişkin sorunların çözümünde uzlaşmayı arayan,
- Kurallara uyarak hak ve özgürlüklerin korunmasına ve geliştirilmesine destek olan,
- Aktif yurttaşlığı benimseyen ve buna uygun davranan,
- Birlikte yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sorumluluk üstlenen,
- Cumhuriyet ve değerlerinin insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi alanındaki gelişmelere katkısını bilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA TEMEL BECERİLER

Eğitim, bireyin içerisine doğduğu kültürel değerler başta olmak üzere, yetenek, beceri, tutum, estetik duyarlılık ve olumlu davranışlar kazanılmasını içeren bir süreçtir. Bireyin yaşamında eğitim süreci ile meydana gelen değişimin kalıcı hâle gelmesi ve bireyin dünyadaki değişime ayak uydurabilmesi, günümüz eğitim sistemlerinin temel belirleyicileri olarak kabul edilmektedir. Eğitim süreci ile kazanılan beceriler, bireyin yaşam standartlarının gelişmesinin yanı sıra ülkelerin küresel rekabet kapasitelerine ve demokratik gelişimlerine de önemli katkılarda bulunmaktadır. Günümüzün sosyal ve ekonomik koşullarında aktif rol oynayabilecek bireyler yetiştirebilmek, eğitim sistemlerinin uluslararası alanda rekabet edebilirliği ile doğrudan ilişkilendirilmesi, ülkeleri öğrencilerini sorumluluk sahibi, eleştirel düşünebilen, problem çözme ve karar verme becerileri yüksek bireyler olarak hayata hazırlamaya imkân sağlayan bir eğitim modeli arayışına itmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığının eğitim politikaları ve öncelikleri; temel eğitim almış öğrencilerin millî, manevi, evrensel değerlere sahip; hem akademik hem de sosyal anlamda başarılı olabilen; teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen; kendisine, toplumuna ve farklı kültürlerle karşı yüksek düzeyde farkındalıkla saygı duymayı başarabilen, hayata hazır, mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak yönündedir.

İyi bir eğitimin yolu bireysel farklılıkları dikkate almaktan geçmektedir. Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, cinsiyetleri ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıkların doğuştan mı getirildiği yoksa sonradan mı kazanıldığı önemli değildir. Önemli olan nokta, bu farklılıklar dikkate alınmadan yapılacak eğitimin beklenen sonucu getirmeyeceğidir.

Öğrencilerin öğrenme ve öğretmenlerin öğretme modellerini birbirine bağlamak için bilgiyi edinmek, becerileri geliştirmek ve yetkinlikleri artırmak şeklinde ifade edilebilecek üç durumun birlikte ele alınması gerekir. Bilginin edinilmesinin kolaylaştığı günümüzde bilgiyi kullanma ve üretme ön plana çıkarken diğer insanlarla birlikte

mutlu bir yaşam sürdürebilmek için öğrencilerin temel becerilerinin de geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla okullarda gerçekleştirilen eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ana çerçevesi olarak nitelendirilebilecek programlarda temel beceriler konusuna gereken yeri ve önemi vermek gerekmektedir. Öğretim programlarında yer alan kazanımların kapsadığı temel beceriler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi esas alınarak ele alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, meslek örgütleri ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde, ulusal ve uluslararası uzmanlar ile akademisyenlerin katılımıyla hazırlanan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinin Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Bakanlar Kurulunun 2015/8213 sayılı Kararı'yla 19 Kasım 2015 tarihli ve 29537 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik gereğince hazırlanan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ ve eki Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, 2/1/2016 tarihli ve 29581 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ), Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) ile uyumlu olacak şekilde tasarlanan; ilk, orta ve yükseköğretim dâhil, meslekî, genel ve akademik eğitim ve öğretim programları ve diğer öğrenme yollarıyla kazanılan tüm yeterlilik esaslarını gösteren ulusal yeterlilikler çerçevesidir. TYÇ'nin genel hedefi, ülkemizdeki tüm yeterliliklerin tanımlandığı, sınıflandırıldığı ve bunun sonucunda yeterlilikler arasında geçiş ve ilerleme gibi ilişkilerin belirlendiği bütünlük bir yapı sunmaktır. TYÇ'de hayat boyu öğrenme kapsamında her bireyin kazanması beklenen sekiz anahtar yetkinlik bulunmaktadır. Bunlar; ana dilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik algısı, kültürel farkındalık ve ifade şeklinde sıralanmıştır.

Anahtar yetkinliklerin hepsi aynı öneme sahiptir çünkü her biri bilgi toplumunda başarılı bir yaşam için katkıda bulunabilmektedir. Bu yetkinliklerin pek çoğu birbiriyle uyuşmakta, birbirini kapsamakta ve birbirini destekleme esasına dayanmaktadır. Bu anahtar yetkinliklerin kapsamı kısaca şöyle açıklanabilir:

Ana Dilde İletişim: Ana dilde iletişim; bireyin kelime bilgisi, işlevsel dil bilgisi ve dilin görevleri hakkında bilgi sahibi olmasını gerektirirken çeşitli durumlarda hem sözlü hem de yazılı iletişim kurma becerisine sahip olmayı içermektedir ve başkaları üzerinde dilin etkisinin, olumlu ve sosyal farkındalıkla dili anlama ve kullanma ihtiyacının farkında olunması anlamına gelmektedir.

Yabancı Dillerde İletişim: Yabancı dilde yeterlilik kelime bilgisini, işlevsel dil bilgisini, iletişimin temel çeşitleri ile dilin kaynaklarının farkında olmayı gerektirirken, aynı zamanda mesajları anlama; karşılıklı konuşmaya başlama, sürdürme ve sonuçlandırma; bireylerin ihtiyaçlarına göre uygun metinleri okuma, anlama ve üretme becerilerinden oluşmaktadır. Diğer taraftan yabancı dillere karşı olumlu tutum, kültürel çeşitliliğin değerini bilme, dillere karşı ilgi, merak ve kültürler arası iletişime karşı farkındalığı içermektedir.

Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler: Matematiksel yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan bir dizi problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzı geliştirme ve uygulamadır. Matematiksel yetkinlik, düşünme (mantıksal ve uzamsal düşünme) ve sunmanın (formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar) matematiksel modlarını farklı derecelerde kullanma beceri ve isteğini içermektedir. Bilim ve teknolojideki yetkinlik ise doğal dünyayı, fenni ve teknolojinin etkisini anlamının yanında doğanın temel prensiplerini, temel bilimsel kavramları, prensipleri ve metotları, teknoloji ve teknolojik ürünleri ve yöntemleri bilmeyi içermekte olup bireyin bilimsel araştırmanın temel vasıflarını tanımasına ve sonuçları tartışma ve bunları aydınlatmak için akıl yürütme yeteneğine sahip olmasına odaklanmaktadır. Bu yeterlilik, eleştirel takdiri ve merakı, etik sorunlara ilgiyi, hem güvenliğe hem de sürdürülebilirliğe saygıyı, özellikle kendisi, ailesi, toplum ve küresel konularla ilgili bilimsel ve teknolojik gelişmelere değer veren bir tutumu içermektedir.

Dijital Yetkinlik: Günlük yaşam ve iletişim için bilgi toplumu teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsamaktadır. Söz konusu yetkinlik, bilgi iletişim teknolojisi içinde bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması, ayrıca İnternet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.

Öğrenmeyi Öğrenme: Her durumda öğrenmeyi öğrenme bireyin kendi öğrenme stratejilerini bilmeyi, kendi beceri ve niteliklerinin güçlü ve zayıf yönlerini, uygun eğitim, rehberlik veya destek fırsatlarını araştırmayı gerektirmektedir. Öğrenmeyi öğrenme becerileri ilk olarak daha fazla öğrenme için gerekli olan okuryazarlık ve bilişim teknolojilerini kullanma gibi temel becerileri kazanmayı gerektirmektedir. Bireyin yaşamı boyunca öğrenmeyi başarma ve sürdürmede motivasyonu büyük önem taşımaktadır.

Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yeterlilik: Bu yetkinlik; kişisel, kişiler arası, kültürel ve kültürler arası yeterliliği, ayrıca sosyal ve çalışma yaşamına bireylerin etkili ve yapıcı yolla katılması için bireyleri donatan davranışın tüm formlarını ve gereken yerlerde fikir ayrılıklarını çözmeyi sağlayacak çeşitli davranışlarla bütünüyle donanmayı içermektedir. Bu yetkinliğe sahip bireyler sosyoekonomik gelişme ve kültürler arası etkileşimle ilgili olmalı, farklılıklara değer vermeli, diğer insanlara saygı duymalı ve hem ön yargılarla başa çıkmaya hem de uzlaşmaya hazırlıklı olmalıdır. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise insan haklarına tamamen saygılı olmayı, demokrasinin temeli olarak eşitliği içermektedir; bu da farklı dinî ve etnik grupların değer sistemleri arasındaki farkı anlayıp saygı duyma temeline dayanan olumlu bir tavırla olacaktır. Bu yetkinlik, aynı demokratik prensiplere saygı gibi ulusal bağlılığı sağlamak için gerekli olan ve paylaşılan değerlere anlayış ve saygı göstermek kadar sorumluluk hissini ortaya koymayı da içermektedir.

İnisiyatif Alma ve Girişimcilik Algısı: Bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade etmektedir. Amaçlara ulaşmak için proje planlama ve yürütmenin yanında yaratıcılık, yenilik ve risk almayı da içermektedir. Bu yetkinlik, etik değerlerin farkında olmayı ve iyi yönetim becerilerine sahip olmayı gerektirmektedir.

Kültürel Farkındalık ve İfade: Kişinin kendi kültürünü tam olarak anlaması, kültürel tanımlamanın çeşitliliğine saygı doğrultusunda açık bir tutum için temel olabilir. Olumlu tutum aynı zamanda bireysel ifade ve kültürel hayata katılım yoluyla yaratıcılık, sanatsal ve estetik kapasiteyi geliştirmeyi de kapsamaktadır.

Öğretim Programı'nda yer alması gereken temel beceriler, yukarıda bahsedilen anahtar yetkinlikler bağlamında ayrı bir başlık olarak değil, kazanımların içinde örtük bir şekilde ve ayrıca kazanımların altındaki açıklamalarla desteklenecek mahiyette verilmiştir. Kazanımlar, anahtar yetkinliklerin biri veya birkaçıyla birlikte mutlaka ilişkilidir. Bütün yetkinlikler Öğretim Programı'nda ele alınmış olup öğrencilerin gelişimleri, öğretmenlerin sınıf içinde yapacağı eğitim ve öğretim yöntem, strateji ve tekniklerinin çeşitlendirilmesiyle mümkün olabilecektir.

İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı; Türkiye Yeterlilikler Çerçevesini, Program'ın temel felsefesini, genel amaçlarını, değerler eğitimini ve rehberlik boyutlarını da bir arada dikkate alarak kavramsal bilgiden hareket eden düşünme becerilerini temele almaktadır. Buna göre Öğretim Programı'nda düşünme becerileri; alternatif belirleme, amaç-araç belirleme, anlama ve ifade etme, bağlama duyarlı olma, benzerlik farklılık belirleme, bilgi edinme, bütün parça ilişkisi kurma, empati kurma, gerekçelendirme, neden-etki-sonuç ilişkisi kurma, ölçüt (kriter) belirleme ve kullanma, önem ve öncelik belirleme, problem çözme, sınıflama, tahminde bulunma, varsayım oluşturma olarak yer almaktadır.

ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırmayı amaçlayan eğitim, bu yönüyle değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Bu bağlamda okullardaki değer eğitiminin amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Bunun için bireyin çok yönlü gelişmesi önem taşımaktadır. Ayrıca insanın tutum ve davranışlarını biçimlendirmede önemli bir role sahip olan değerler, öğrencinin sağlıklı ve dengeli gelişimine katkı sağlamaktadır.

Türk Millî Eğitim Sistemi'nin temel hedefleri arasında öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmak

yer almaktadır. Bu bağlamda değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önem taşımaktadır.

Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarı kadar, insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevî ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu doğrultuda kazanımların gerçekleştirilmesiyle değerlerin kazanılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenin değerler eğitimine ilişkin farkındalığının yanı sıra yeterliliği ve becerisi bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Değerlerin kazanılma sürecinde rehber olan öğretmen, öğretim programında yer verilen bilgi ve becerileri kazandırmanın yanı sıra neyin iyi ve doğru olduğunu model olarak ve etkinlikler yoluyla sunabilmelidir.

Sağlıklı ve dengeli bir kişilikten bahsetmek için bireyin her yönden gelişmesi önem taşımaktadır. Bu durum bireyin bilişsel ve duyuşsal gelişiminin bir arada olmasını zorunlu kılmaktadır. Değerler alanı bilişsel alanın üzerine inşaa edilen duyuşsal alanın temel yapı taşıdır. Değerler, öğrencinin sağlıklı ve dengeli gelişiminin yanında toplumun da sağlıklı ve dengeli gelişimine katkı sağlamaktadır. İnsanların bir arada yaşamaları bireybirey, birey-toplum, toplum-toplum, birey-devlet, toplum-devlet şeklinde, gerçekleşmektedir. Bu ilişkiler kimi zaman yazılı kimi zaman ise yazılı olmayan hukuk kuralları ile düzenli ve uyumlu bir şekle dönüşmektedir. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kapsamında ele alınan değerler bu ilişkileri güçlendiren, düzenleyen yapılar olarak kabul edilmiştir.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinde değerler eğitimi ile beklenen amaçlar;

- İnsan hakları ve özgürlüklerine saygı duyan,
- Kendine, diğer yurttaşlara, topluma ve devlete karşı sorumluluklarını yerine getiren,
- Adil ve eşit davranan ve bunları gözetten,
- Sorunları uzlaşmaya dönük ve şiddetten uzak bir şekilde çözen,
- Birlikte yaşama kültürünü benimseyen ve buna katkı sağlayan öğrenciler yetiştirmektir.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda insani, millî ve manevî, evrensel değerlere yer verilmiştir; açık fikirlilik, adalet, arkadaşlık, dostluk, eşitlik, paylaşma, sevgi, aile birliğine önem verme, duyarlılık, güven, sabır, sorumluluk, saygı, özgürlük.

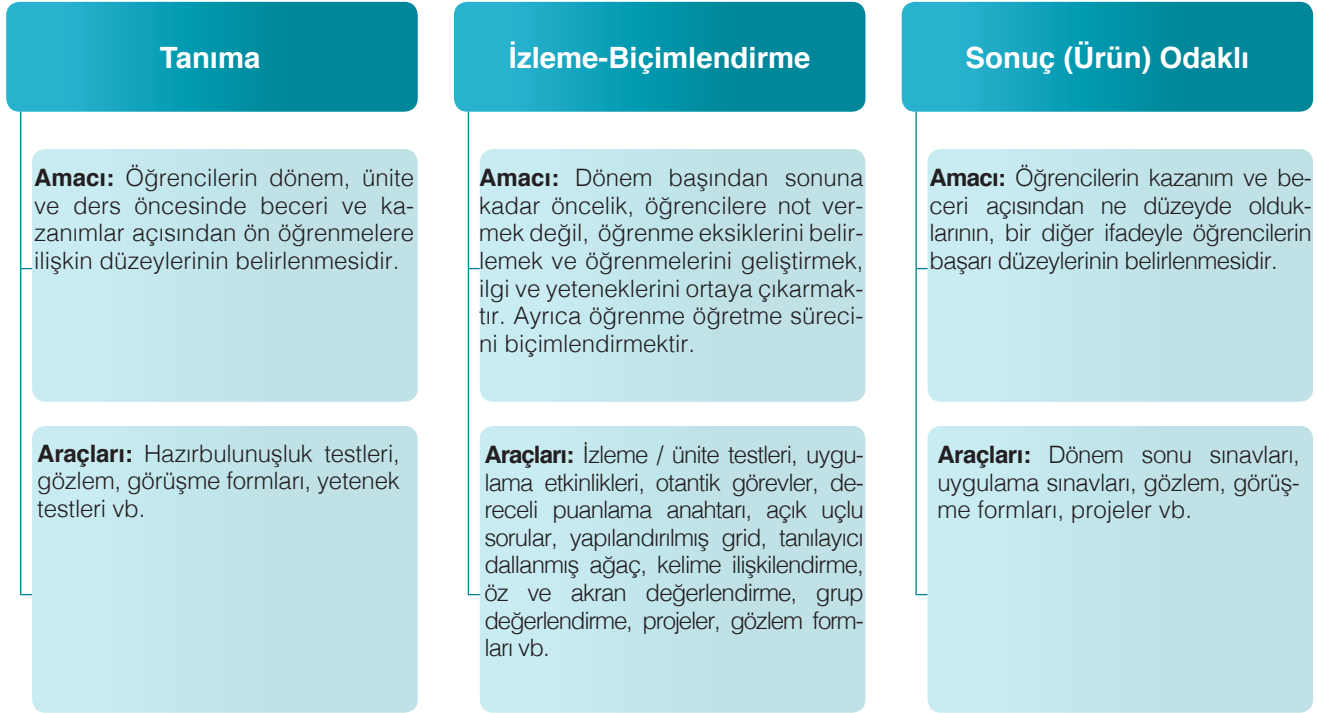
ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Öğretim programlarındaki bilgi, beceri ve değerlerin istenilen düzeyde kazandırılması temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda, öğrencilerin aktif olduğu öğretim yaklaşımlarının uygulanması, öğrenme ortamlarının ve materyallerinin amaca uygun seçilmesi, becerilerin ve kazanımların süreç içerisinde izlenmesi ve öğrencilerin gelişimlerinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle öğrenme-öğretme süreciyle ölçme ve değerlendirme uygulamalarının eş güdümlü ve birbirini destekler nitelikte olması gerekir.

Öğretim programlarında öğrencilerin süreç içerisinde izlenmesi, yönlendirilmesi, öğrenme güçlüklerinin belirlenerek giderilmesi, öğrencilerde anlamlı ve kalıcı öğrenmenin desteklenmesi amacıyla sürekli geri bildirim sağlanmasına yönelik bir ölçme değerlendirme anlayışı benimsenmiştir. Elde edilen sayısal değerlerin anlam kazanabilmesi için öğrencilerin gelişiminin izlenmesi ve bu gelişime bağlı olarak yönlendirilmesi, programlarda önemsenen ilkeler arasındadır.

Eğitim öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme faaliyetleri; tanıma, izleme ve sonuç odaklı olmak üzere üç farklı şekilde yapılabilmektedir. Tanıma amaçlı değerlendirme; öğretim programlarında vurgulanan öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri, kazanımlar ve değerler açısından ön öğrenmelere ilişkin düzeylerinin belirlenmesidir. İzleme amaçlı değerlendirme; asıl amacı öğrencilere not vermek olmayan, dönemin başından sonuna kadar öğretimi geliştirmek, öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemek, ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarmak amacıyla süreç odaklı olarak yapılan değerlendirmedir. Sonuç odaklı değerlendirmede ise öğrenme öğretme süreci sonunda, öğrenmenin ne düzeyde gerçekleştiği tespit edilmekte ve öğrencilerin başarı düzeyleri belirlenmektedir.

Ölçme ve değerlendirme uygulamaları Şekil 1'de görüldüğü üzere üç aşamada ele alınabilir:

Şekil 1. Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları

Değerlendirme, öğretim programlarında kazandırılmak istenilen bilgi, beceri ve yetkinliklere öğrencilerin ne oranda ulaştıklarının tespit edilmesi ve tespit edilen eksik veya yanlış öğrenmelerin giderilmesi için önlemler alınmasının sağlanması açısından önemlidir. Değerlendirme öğrenme ve öğretme sürecinin bir parçası olarak düşünülmelidir. Yapılan değerlendirme çalışmalarının sürekli olması önemlidir. Öğretim öncesinde yapılan değerlendirme, öğrenci hakkında bilgi edinilmesini ve öğrenme hedeflerinin belirlenmesini; öğretim sırasında yapılan değerlendirme, öğrenci ve öğretmene geri bildirim verilmesini; öğretim sonunda yapılan değerlendirme ise öğrenme hedeflerinin karşılanıp karşılanmadığı ve belirli alanlarda değişiklik yapılması gerekip gerekmediği hakkında karar vermeyi sağlayacaktır.

Değerlendirme çalışmalarında önemli bir husus, kazanımlara öğretmenin yanı sıra öğrencilerin kendi kendilerine yapacakları değerlendirmelerle ulaşmalarını sağlamak olacaktır. Bu hem öğrencilerin öz güvenlerini, öz denetimlerini geliştirecek hem de onlara öğrenmeyi öğrenmenin yollarını açacaktır. Bu nedenle öz değerlendirme, akran değerlendirme ve grup değerlendirmelerinin verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için üç aşama uygulanmalıdır. Öğrenci ilk aşamada sözel, ikinci aşamada yazılı olarak kendi öğrenme sürecine, performansına, ürününe yönelik değerlendirmelerde bulunmalıdır. Üçüncü aşamada ise dereceli puanlama anahtarı, öz değerlendirme formları, dereceleme ölçekleri gibi çeşitli araçlar kullanılarak puanlamalar yapılabilir. Bu aşamaların sırasıyla uygulanmasına dikkat edilmelidir. Öğrencilerden, birinci ve ikinci aşamayı etkili olarak kullandıktan sonra kendi ürününe, akranının ürününe ve grup olarak yaptıkları çalışmalara ilişkin puan vermesi istenir.

Bütün diğer çalışmalarda olduğu gibi ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinde de bireysel farklılıklar dikkatle ve titizlikle göz önünde bulundurulmalıdır. Amaç hiçbir zaman öğrencileri yargılamak değil; akademik, sosyal veya kültürel gelişimlerini destekleyerek onlara yol gösterecek bir faaliyet olarak ölçme ve değerlendirme çalışmalarını yapmak olmalıdır.

ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA REHBERLİK

Kişide var olan gizilgüçlerin, yeteneklerin, kapasitenin ortaya konması, kullanılması ve geliştirilmesi amacıyla bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmek öğretim programlarında rehberlik çalışmalarının nihai amacını oluşturmaktadır.

Temel eğitimi tamamlayan öğrencilerden;

- Okula ve çevreye etkin olarak uyum sağlamaları,
- Potansiyellerini tam olarak kullanıp eğitsel başarılarını artırmaları,
- Kendilerini tanımaları, kabul etmeleri ve geliştirmeleri,
- Başkalarını anlamaları, kabul etmeleri ve kişiler arası etkileşim becerilerini geliştirmeleri,
- Topluma karşı olumlu anlayış ve tutum geliştirmeleri,
- Hayatını güvenli ve sağlıklı sürdürmek için olumlu tutum ve davranışlar geliştirmeleri,
- Eğitsel ve mesleki gelecekleri için gerekli alt yapıya ulaşmaları

beklenmektedir.

Öğretim programlarında ele alınacak her türlü rehberlik çalışmalarının içeriği okulun özellikleriyle öğrencilerin gelişim dönemleri ve ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. Programlardaki rehberlik çalışmalarının içeriği bu dönemdeki çocukların gelişim özelliklerine uygun, akademik başarılarını destekleyici ve eğitim amaçlarıyla uyumlu biçimde hazırlanmalıdır.

Buna göre ilkokul süreci içinde öğrencinin kendini tanıması, ilgi, yetenek ve özelliklerini keşfetmesi, geliştirmesi amaçlanır. Bu yıllarda, kişisel ve sosyal rehberlik alanında özellikle benlik saygısı, öz yönetim, öz denetim, problem çözme ve karar verme gibi kişiliğin çeşitli yönlerini etkileyecek alanlarda bireysel gelişimi sağlamaya yönelik çalışmalar önemli bir yer tutar. Bu dönemde çocuklarda sosyal ilgi ve ait olma duygusunu geliştirme, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olma, iletişim kurma, iş birliği yapma gibi sosyalleşme sürecini kolaylaştırma, rehberlik çalışmalarından beklenen yararlar içindedir. Eğitsel rehberlik alanında okula ilgi, zamanı iyi kullanma, planlı çalışma, eğitime değer verme gibi temel tutum ve becerilerin kazandırılması amacıyla uygun fırsatlar ve öğrenme yaşantılarının kazandırılması çok önemlidir. Çocuğun, iş ve meslek yaşamına ilişkin olumlu değer ve tutumlar geliştirmesi, meslekleri tanıması, mesleki alternatifleri incelemesi, eğitsel ve mesleki kararlar arasındaki ilişkileri kurması gibi amaçların gerçekleşmesi rehberlik çalışmalarının kapsamında yer alır. .

Öğretim programı uygulanırken bireysel farklılıklar, bütün öğrenciler için olduğu kadar özel gereksinimli öğrenciler için de üzerinde hassasiyetle durulması gereken konulardan biridir. Bu nedenle öğretim programı uygulanırken özel gereksinimi olan öğrenciler için gereken esneklik gösterilmeli; öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler hazırlanmalı ve planlamalar yapılmalıdır.

ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN UYGULANMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nın uygulanmasında şu hususlara dikkat edilmelidir:

- İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasiye ilişkin kavramlar birbirleriyle ilişkili olarak ele alınmalıdır.
- Öğrenme öğretme sürecinde kazanım açıklamaları konu alanı sınırını belirlediğinden açıklamalara dikkat edilmelidir.
- İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasiye ilişkin eğitim içerikleri, konuları ve kavramları ele alınırken öğrencilerin gelişim özellikleri ve düzeylerine uygun terminoloji, örnek ve etkinlikler kullanılmalıdır.
- Birlikte yaşama kültürünün vatan, millet, bayrak ve devlet birliği ile gerçekleşeceği vurgulanmalıdır.
- Öğretmen, öğrencilerin millî, manevî, kültürel, insani, evrensel değerlerini pekiştirmeli; millî, üniter, çağdaş, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda onlara rol model veya yol gösterici olmalıdır.
- Gereklî durumlarda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi temel belgeler kullanılmalıdır.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın ilgili konuları ile ilişki kurulmalıdır.

ÖĞRETİM PROGRAMI'NIN YAPISI

Öğretim programı; (1) İnsan Olmak, (2) Hak, Özgürlük ve Sorumluluk, (3) Adalet ve Eşitlik, (4) Uzlaş, (5) Kurallar, (6) Birlikte Yaşama olmak üzere altı üniteden oluşmaktadır.

İnsan olmanın nitelikleri ve bu niteliklerin haklarla olan ilişkisi ile başlayan birinci ünite, çocuk ile yetişkin arasındaki farklardan hareketle çocuk haklarına vurgu yapmaktadır. Öğrencinin hem kendisini hem de diğer insanlarla etkileşimini sorgulamasına imkân tanımaktadır.

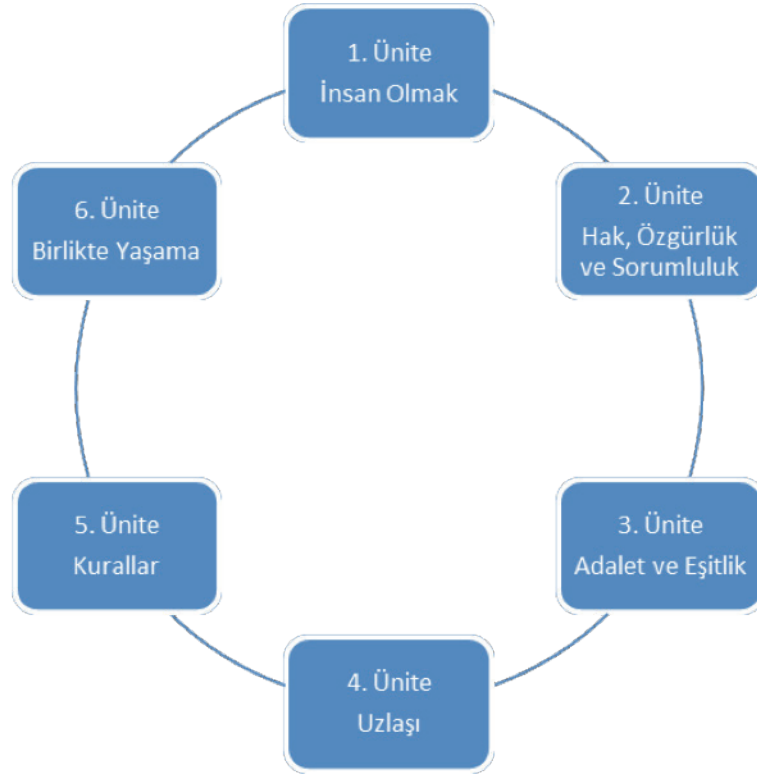
İnsan olmaktan kaynaklanan ve birbiri ile ilişkili üç kavram olan hak, özgürlük ve sorumluluk ise ikinci üniteyi oluşturmaktadır. Bu ünite de hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişki belirlenmektedir. Öğrencilerin bu ilişkiyi içselleştirmelerine yönelik kazanımlarla devam edilerek hak, özgürlük ve sorumlulukların kullanıldığı, kısıtlandığı, ihlal edildiği durumlar ile bunların birlikte yaşama kültürüne etkisi değerlendirilmektedir.

Hak ve özgürlüklerin kullanılabilirdiği toplumlarda adalet ve eşitlik de gerçekleşmektedir. Üçüncü ünite; hak, özgürlük ve sorumlulukların uygun bir şekilde kullanıldığı ve kullanılmadığı durumlarda ortaya çıkan sonuçları ele alarak adalet ve eşitliğe vurgu yapmaktadır.

Dördüncü ünite de anlaşmazlıkların nedenleri ve sonuçları ele alınarak bütün anlaşmazlıkların uzlaş gerektirip gerektirmediği sorgulanmakta ve uzlaş yolları üzerinde durulmaktadır.

Beşinci ünite, birlikte yaşama kültürüne katkı sağlayacak olan ölçütleri, yani kuralları ele almaktadır. Kurallar, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan "hukukun üstünlüğü" nün temel yapı taşı ve belirleyicisidir. Bu anlamıyla kuralların toplumsal ahenge sağladığı katkı üzerinde durulmaktadır.

Program'ın son ünitesi olan Birlikte Yaşama; birlikte yaşanan mekândan hareketle yurttaşlık, ortak sahiplik ve paylaşım, düzenleyici bir kurum olan devlet ile yurttaş arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır.

Şekil 2. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Üniteleri

Her ünite kendi içerisinde değerlerden hareket ederek insan hakları, yurttaşlık ve demokrasiye ilişkin bilgi, beceri ve eylemi kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Bu yaklaşım çerçevesinde okul sadece öğrencilerin yetişkinliğe hazırlandığı bir yer değil, aynı zamanda öğrencilerin birlikte zaman geçirdiği mekândır. Bu birliktelik öğrencilere birbirlerinden öğrenme imkânı verirken bulunulan ortam da onlara sosyal beceriler kazandırır. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinde sadece sınıf değil, tüm okul bir topluluk olur.

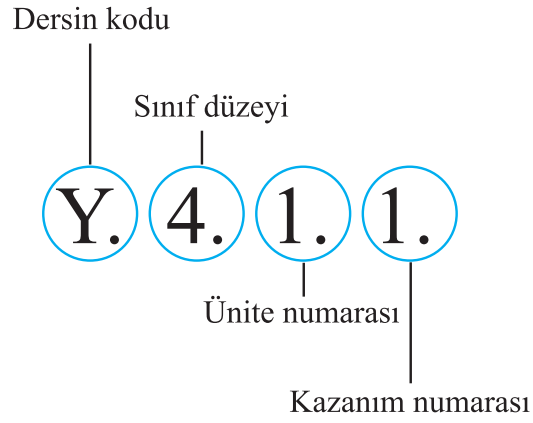
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda ünite ve kazanımların sırası, Program'ın uygulama sırasıdır. Program'da yer alan üniteler, ünitelerdeki kazanım sayıları ile kazanım sayılarının toplam kazanım sayısına oranları yüzde olarak Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kazanım Sayılarının Ünitelere Dağılımı

Sıra No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Yüzdesi
1	İnsan Olmak	4	13,79
2	Hak, Özgürlük ve Sorumluluk	7	24,15
3	Adalet ve Eşitlik	5	17,24
4	Uzlaş	4	13,79
5	Kurallar	4	13,79
6	Birlikte Yaşama	5	17,24
TOPLAM		29	100

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar, ünitelere göre numaralandırılmıştır. Aşağıda dersin kodu, sınıf düzeyi, ünite numarası ve kazanım numarasına örnek verilmiştir. Kazanımlarla ilgili sınırlamalar ve açıklamalar kazanımı izleyen satırda ifade edilmiştir.

ÜNİTELER VE KAZANIMLAR

1. Ünite: İnsan Olmak

Y.4.1.1. İnsan olmanın niteliklerini açıklar.

- İnsanın diğer canlılarla ortak ve farklı yanlarına değinilir.
- İnsanı insan yapan değerlere odaklanılmalıdır.

Y.4.1.2. İnsanın doğuştan gelen temel ve vazgeçilmez hakları olduğunu bilir.

- Hakların, insan olmaktan kaynaklandığı vurgulanmalı ve insanın nitelikleri ile haklar arasındaki bağa vurgu yapılmalıdır.
- İnsan haklarının herkesi kapsadığı vurgulanmalıdır.

Y.4.1.3. Haklarına kendi yaşamından örnekler verir.

- Can, beden ve mal dokunulmazlığı, düşünce, inanç ve ifade özgürlüğü, yaşama, çalışma, sağlık, eğitim, oyun, dinlenme vb. haklar üzerinde durulur.

Y.4.1.4. Çocuk ile yetişkin arasındaki farkları açıklar.

- Çocuk ile yetişkin arasındaki farklar; hak, görev, sorumluluk, özerk karar verme, temel ihtiyaçları karşılama vb. açılardan ele alınmalıdır.
- Yaşı ilerledikçe hak, özgürlük ve sorumluluklarının nasıl farklılaştığına değinilmeli; bu bağlamda çocuk hakları ve insan hakları genel biçimde karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır.

2. Ünite: Hak, Özgürlük ve Sorumluluk

Y.4.2.1. Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark eder.

Y.4.2.2. İnsan olma sorumluluğunu taşımanın yollarını açıklar.

- İnsanın kendine, ailesine, arkadaşlarına, diğer insanlara, doğaya, çevreye, hayvanlara ve insanlığın ortak mirasına karşı sorumluluklarına yer verilmelidir.

Y.4.2.3. Hak ve özgürlüklerini kullanabilen ve kullanamayan çocukların yaşantılarını karşılaştırır.

- Örneklerin hem yakın hem de uzak çevreyi kapsamına özen gösterilmelidir.

Y.4.2.4. Hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği veya kısıtlandığı durumlarda hissettiklerini ifade eder.

- Hak ve özgürlükleri ihlal edilen kişilerin duygularına duyarlı olmanın önemine vurgu yapılmalıdır.
- Kişilerin görüş, düşünce ve hislerine duyarlı olmamanın neden olacağı sorunlara değinilmelidir.

Y.4.2.5. Hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği veya kısıtlandığı durumların çözümünde ne tür sorumluluklar üstlenebileceğine ilişkin örnekler verir.

- Çözüm önerilerinin uzlaşya dönük, şiddetten uzak ve demokratik olması sağlanmalıdır.
- Sorunların çözümü için izlenecek yollar ile başvurulacak kurum ve kuruluşlara [okul meclisleri, il ve ilçe insan hakları kurulları, Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) vb.] değinilmelidir.

Y.4.2.6. Hak ve özgürlüklere saygı gösterir.

- Kendi hak ve özgürlüklerine gösterilmesini beklediği saygıyı, kendisinin de başkalarının hak ve özgürlüklerine göstermesi gerektiği vurgulanmalıdır.

Y.4.2.7. Hak ve özgürlüklerin kullanılmasının birlikte yaşama kültürüne etkisini değerlendirir.

- Hak ve özgürlüklerin özenle kullanıldığı veya kısıtlandığı, ihlal edildiği durumların olası sonuçlarına yer verilmelidir.
- Cumhuriyet'in ve değerlerinin birlikte yaşama kültürüne katkısı vurgulanmalıdır.

3. Ünite: Adalet ve Eşitlik

Y.4.3.1. İnsanların farklılıklarına saygı gösterir.

- İnsanlar arasındaki farklılıkların doğal olduğu ve bunun ayrımcılığa neden olmaması gerektiği vurgulanmalıdır.
- Farklılıkların arkadaşlığa, dostluğa ve diğer insanlarla ilişkiye engel olmayacağı vurgulanmalıdır.
- Farklılıkların kimi zaman farklı haklara (çocuk hakları, kadın hakları, engelli hakları vb.) sahip olmayı gerektirdiğine değinilmelidir.

Y.4.3.2. Adalet ve eşitlik kavramlarını birbiriyle ilişkili olarak açıklar.

- Adalet ve eşitlik kavramlarının farklarına değinilmelidir.
- Adalet ve eşitlik bağlamında pozitif ayrımcılık konuları (cinsiyet eşitliği, dezavantajlılar, engelliler, çocuklar ile ilgili örnekler gibi) ele alınmalıdır.

Y.4.3.3. İnsanların hak ve özgürlükler bakımından eşit olduğunu bilir.

- Eşitliğin kurallar ve yasalar ile güvence altına alındığına değinilmelidir.

Y.4.3.4. Adaletin veya eşitliğin sağlandığı ve sağlanamadığı durumları karşılaştırır.

- Karşılaştırmalar; demokrasi kültürü, birlikte yaşama, uzlaş, çatışma bağlamlarında örneklerle ele alınmalıdır.

Y.4.3.5. Adil veya eşit davranılmadığında insanlarda oluşabilecek duyguları açıklar.

- Öğrencilerin empati kurmalarını sağlayabilecek örneklere yer verilmelidir.

4. Ünite: Uzlaş

Y.4.4.1. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkların nedenlerini açıklar.

- Anlaşmazlıkların yaşamın bir parçası ve doğal olduğu vurgulanmalıdır.
- Anlaşmazlık durumlarında bütün tarafların aynı anda haklı olup olamayacağı sorgulanmalıdır.
- Anlaşmazlıkların nedenlerinden bazılarının iletişim ile ilgili olabileceğine değinilmelidir.

Y.4.4.2. Uzlaş gerektiren ve gerektirmeyen durumları karşılaştırır.

- Uzlaşının bireysel yaşamla değil, toplumsal yaşamla ilgili olduğu vurgulanmalıdır.
- Uzlaş gerektiren durumları değer, ilgi, inanç ve beklentilerle ilgiliyken; kural, yasa, yönetmelik vb. ile belirlenmiş hususların uzlaş gerektirmeyen durumlarla ilgili olduğuna değinilmelidir.

Y.4.4.3. Anlaşmazlıkları çözmek için uzlaş yolları arar.

- Uzlaş aramada sürecin (ortak dil, iletişim vb.) sonuçtan daha önemli olduğu vurgulanmalıdır.
- Uzlaş sürecinde fikirlerin gerekçe ve kanıtlara dayalı olarak savunulması gereği üzerinde durulmalıdır.
- Uzlaş sürecinde saygı, açık fikirlilik, sabırlı olma, güven, empati, iş birliği vb. önemine vurgu yapılmalıdır.

Y.4.4.4. Anlaşmazlık ve uzlaş durumlarının sonuçlarını örneklerle karşılaştırır.

- Sonuçların karşılaştırılmasında birlikte yaşama kültürü dikkate alınmalıdır.
- Anlaşmazlık durumlarında karşılıklı olarak hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmalıdır.
- Uzlaş ile çözülen sorunun, başka bir soruna neden olup olmayacağına değinilmelidir.

5. Ünite: Kurallar

Y.4.5.1. Kural kavramını sorgular.

- Kuralların neden var olduğuna, kim veya kimler tarafından ve nasıl konulduğuna güncel yaşamdan örneklerle değinilmelidir.
- Yazılı ve yazılı olmayan kurallara değinilmelidir.
- Kuralların zaman içerisinde değişebileceği vurgulanmalıdır.

Y.4.5.2. Kuralın, özgürlük ve hak arasındaki ilişkiye etkisini değerlendirir.

- Kuralların özgürlükleri ve hakları sınırlandırıp sınırlandırmayacağına değinilmelidir.

Y.4.5.3. Kurallara uymanın toplumsal ahenge ve birlikte yaşamaya olan katkısını değerlendirir.

- Kurallara uyulmaması durumunda ortaya çıkabilecek sorunlara değinilmelidir.
- Kurallara uyulmadığında uygulanacak yaptırımların önemine değinilmelidir.
- Birey, toplum, devlet ilişkisinin kurallarla düzenlendiğine ve bunun hukukun üstünlüğü ile olan ilişkisine değinilmelidir.

Y.4.5.4. Kuralların uygulanmasına katkı sağlar.

- Kurallara uymanın ve uyulmasını takip etmenin yurttaşlık görevi olduğu belirtilmelidir.
- Kurallara uymayanları uyarmanın doğru bir davranış olduğu vurgulanmalıdır.

6. Ünite: Birlikte Yaşama**Y.4.6.1. Birlikte yaşamak için bir yurda ihtiyaç olduğunu bilir.**

- Yurdun sadece bir mekân olmadığına; yaşayış biçimi, ortak değerler ve kültür ile anlam bulduğuna vurgu yapılmalıdır.
- Haymatlos ve mülteci kavramları öğrenci seviyesine uygun şekilde açıklanmalıdır.

Y.4.6.2. Birlikte yaşayabilmek için düzenleyici bir kuruma ihtiyaç olduğunu kavrar.

- Kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile bunların işlevlerine değinilmelidir.

Y.4.6.3. Devletin yurttaşlarına karşı sorumluluklarını açıklar.

- Kamu kurum ve kuruluşlarının yurttaşların haklarını korumak ve geliştirmek, yurttaşlarına hizmet etmek, onların ihtiyaçlarını ve güvenliğini karşılamak için var olduğuna değinilmelidir.

Y.4.6.4. Yurttaş olmanın sorumluluklarını açıklar.

- Aktif yurttaşlık kavramına örneklerle vurgu yapılmalıdır.
- Yurttaş olma sorumluluğu bireylerin konumları (çocuk-yetişkin) ile ilişkilendirilmelidir.
- Yurttaşın hem diğer yurttaşlara hem de devlete karşı sorumluluklarına değinilmelidir.

Y.4.6.5. Birlikte yaşama kültürünün günlük hayattaki yansımalarına örnekler verir.

- Verilen örneklerin saygı, sorumluluk alma, iş birliği ve paylaşım, kararlara katılma, kurallara uyma, diyalog ve iletişimi içermesi sağlanmalıdır.

